

С. О. Ішук

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України", Львів, Україна, iso.ird@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>

Л. Й. Созанський

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу проблем реального сектору економіки регіонів ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України", Львів, Україна, ls.ird2@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7854-3310>

**ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ**

Анотація. У статті окреслено ключові тенденції економічного розвитку регіонів під впливом практичної реалізації механізмів фінансової децентралізації в Україні впродовж 2015–2017 рр. На основі авторської методики встановлено математичні залежності та обґрунтовано причинно-наслідкові зв'язки між змінами, які відбулись у структурі й динаміці формування доходної та видаткової частин бюджетів областей та їхніх капітальних інвестицій, з одного боку, й результатами функціонування економіки на регіональному рівні – з другого. Побудовано матрицю відповідності регіонів обраним критеріям ефективності фінансової децентралізації. Проведено порівняльний аналіз підсумкових рангів, визначених за результатами критеріальної оцінки, та місць регіонів у загальному рейтингу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України щодо формування об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: фінансова децентралізація, доходи та видатки бюджетів, критерії, структура, інвестиції, ефективність.

Рис. 1. Табл. 8. Літ. 8.

Svitlana Ishchuk

Dr. Sc. (Economics), Professor, SI "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine", Lviv, Ukraine, iso.ird@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-9039>

Lyubomyr Sozanskyi

Ph. D. (Economics), SI "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine", Lviv, Ukraine, ls.ird2@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7854-3310>

**ECONOMIC OUTCOMES OF FINANCIAL DECENTRALIZATION
IN UKRAINE: REGIONAL LEVEL**

Abstract. A socio-economic importance of financial decentralization as a key structural reform in Ukraine is actualizing the study of this problem. The purpose of the article is to determine the efficiency of the first stage of financial decentralization in Ukraine based on the results of the criterial evaluation of its implementation at the regional level. The research based on the author's methodology shows that one of the challenges for the regions is the slow transformation of their revenue structure in favor of their own resources. Thus, in 2017 the share of own revenues in budget revenues prevailed 50% only in 3 regions – Dnipro, Kyiv and Odesa. The most subsidized (with a share of subsidies

much more than 10%) are Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Lugansk, Ternopil, Kherson and Chernivtsi regions. At the same time, the use of decentralization mechanisms has accelerated the growth of capital investments from local budgets and expenditures on economic activity. As a result, the share of local budgets in the structure of capital investment in 2017 grew by 6.57 percentage points, compared to 2014, and exceeded 10% in 13 regions (vs. none in 2014), and the share of expenditures on economic activity in the expenditure structure grew by 7.04 percentage points and exceeded 10% in 6 regions. The most effective action of decentralization mechanisms can be found in the Vinnytsia, Kyiv, Sumy and Kharkiv regions, despite the relatively low intensity of the formation of united territorial communities in these regions. But generally, at the first stage of the reform, decentralization did not make a significant impact on the regional economy, despite positive trends in the dynamics and structure of revenues/expenditures of regions' budgets and capital investments. Therefore, it is necessary to improve decentralization mechanisms and optimize the regional economy structure according to the criteria of efficiency in order to strengthen the financial independence of the regions and accelerate their development. In these areas, further author's research will be conducted.

Keywords: financial decentralization, budget revenues and expenditures, criteria, structure, investments, efficiency.

JEL classification: E62, O18.

С. А. Ищук

доктор экономических наук, профессор, заведующая отделом проблем реального сектора экономики регионов ГУ "Институт региональных исследований имени М. И. Долишнего НАН Украины", Львов, Украина

Л. И. Созанский

кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела проблем реального сектора экономики регионов ГУ "Институт региональных исследований имени М. И. Долишнего НАН Украины", Львов, Украина

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ФИНАНСОВОЙ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ УРОВЕНЬ

Аннотация. В статье обозначены ключевые тенденции экономического развития регионов под влиянием практической реализации механизмов финансовой децентрализации в Украине на протяжении 2015–2017 гг. На основе авторской методики установлены математические зависимости и обоснованы причинно-следственные связи между изменениями, произошедшими в структуре и динамике формирования доходной и расходной частей бюджетов областей и их капитальных инвестиций, с одной стороны, и результатами функционирования экономики на региональном уровне – с другой. Построена матрица соответствия регионов выбранным критериям эффективности финансовой децентрализации. Проведен сравнительный анализ итоговых рангов, определенных по результатам критериальной оценки, и мест регионов в общем рейтинге Министерства регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины по формированию объединенных территориальных общин.

Ключевые слова: финансовая децентрализация, доходы и расходы бюджетов, критерии, структура, инвестиции, эффективность.

Фінансова децентралізація є ключовою ланкою реформи місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні. Механізми такої децентралізації було запущено у 2015 р., після схвалення Урядом відпо-

відної Концепції та внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України в грудні 2014 р. Реформа покликана стимулювати структурні зміни, передусім у доходах місцевих бюджетів, на користь власних ресурсів, а також ефективне здійснення управлінських функцій і делегованих повноважень, раціональне використання бюджетних коштів.

З огляду на суспільно-політичну й соціально-економічну важливість фінансової децентралізації як основної структурної реформи сьогодення, висвітленню цієї проблематики присвячено численні публікації. Зокрема, застосовують на увагу ґрунтовні дослідження інститутів економічного профілю Національної академії наук, для котрих цей напрям став одним із пріоритетних [1–3]. Критичний аналіз результатів адміністративно-територіальної реформи в Україні, зокрема бюджетної децентралізації, наводиться також у оригінальних працях знаних учених і управлінців [4; 5].

Метою статті є визначення ефективності першого етапу фінансової децентралізації в Україні на підставі критеріальної оцінки її реалізації на рівні регіонів. Для цього запропоновано систему критеріїв, які характеризують структурні зміни та динаміку доходів/видатків бюджетів областей, капітальних інвестицій і результатів функціонування регіональної економіки.

Основним завданням адміністративно-фінансової децентралізації в Україні є досягнення фінансової незалежності регіонів, що сприятиме прискоренню їх економічного розвитку. Виконання цього завдання передбачає *збільшення власних доходів регіонів, темпи зростання котрих мають перевищувати аналогічний показник трансфертів із державного бюджету*. У 2016 р. цьому критерію (K_1^{per}) відповідали всі області, крім Луганської, однак у 2017 р. індекс зростання власних доходів був більшим за відповідний показник трансфертів тільки в 11-и регіонах (табл. 1). Така ситуація зумовлена нарощенням обсягу бюджетних трансфертів в Україні в середньому на 39,51 %, тимчасом як власні доходи зросли на 34,41 % порівняно з 2016 р. [6; 7].

У 2017 р. обсяги бюджетних трансфертів збільшилися у всіх без винятку областях (приріст становив від 25,69 % в Луганській області до 50,43 % у Донецькій), а індекс зростання власних доходів – лише в п'яти областях: Волинській, Донецькій, Луганській, Рівненській і Тернопільській. Найістотніше цей індекс знизився в Запорізькій (на 29,54 в. п.) та Чернівецькій (на 29,58 в. п.) областях. У підсумку, співвідношення індексів зростання власних доходів і трансфертів із державного бюджету в цих двох областях у 2017 р. (0,88) було найменшим серед регіонів.

Децентралізація в Україні покликана змінити структуру доходів бюджетів на користь власних ресурсів: *частка останніх у доходах регіонів повинна становити мінімум 50 %, а в перспективі – 60 %* (як у Дніпропетровській області в 2014 р.). У 2017 р. цьому критерію (K_2^{per}) відповідали лише три області – Дніпропетровська, Київська та Одеська, а в 2016-му ще й Запорізька (табл. 2).

У 2017 р. скоротилася частка власних доходів у доходах бюджетів 13-и областей, і найістотніше – в Запорізькій (на 3,07 в. п.), Чернівецькій (на 2,71 в. п.)

Таблиця 1. Співвідношення індексів зростання власних доходів і трансфертів

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	0,853	0,895	1,262	0,963	–	–	–	–
Вінницька обл.	0,982	0,886	1,289	1,016	4	13	12	8
Волинська обл.	0,958	1,138	1,249	1,104	7	1	14	3
Дніпропетровська обл.	0,929	0,622	1,232	0,935	15	24	16	20
Донецька обл.	0,740	0,653	1,272	0,906	24	23	13	22
Житомирська обл.	0,997	0,906	1,245	1,026	2	11	15	7
Закарпатська обл.	1,018	1,048	1,360	1,107	1	3	5	2
Запорізька обл.	0,951	0,746	1,368	0,884	9	21	3	23
Івано-Франківська обл.	0,939	0,971	1,188	1,005	12	6	20	10
Київська обл.	0,866	0,829	1,364	0,996	21	19	4	13
Кіровоградська обл.	0,993	0,859	1,298	0,999	3	17	11	12
Луганська обл.	0,792	0,869	0,965	1,015	22	16	24	9
Львівська обл.	0,959	0,915	1,395	0,953	6	10	2	19
Миколаївська обл.	0,953	0,878	1,355	0,994	8	15	6	14
Одеська обл.	0,910	0,886	1,481	1,127	17	14	1	1
Полтавська обл.	0,870	0,744	1,157	0,966	20	22	22	16
Рівненська обл.	0,938	0,924	1,231	1,057	13	9	17	6
Сумська обл.	0,920	0,810	1,188	1,089	16	20	21	4
Тернопільська обл.	0,930	1,028	1,094	1,060	14	4	23	5
Харківська обл.	0,761	0,856	1,309	0,962	23	18	8	17
Херсонська обл.	0,968	0,990	1,309	1,002	5	5	9	11
Хмельницька обл.	0,947	0,953	1,220	0,993	10	7	18	15
Черкаська обл.	0,884	0,906	1,213	0,959	19	12	19	18
Чернівецька обл.	0,898	1,055	1,332	0,883	18	2	7	24
Чернігівська обл.	0,942	0,935	1,303	0,932	11	8	10	21

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають цільовому значенню > 1.

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

та Донецькій (на 2,46 в. п.). Натомість у 11-и областях вона зросла, особливо в Одеській (на 2,96 в. п.). Водночас, попри збільшення впродовж 2014–2017 рр., у п'ятох західних областях (Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській) ці показники залишаються найнижчими.

Одним із основних позитивних результатів фінансової децентралізації стало поліпшення структури трансфертів із державного бюджету за рахунок істотного зменшення частки дотацій¹ (2016 р. у середньому в понад

¹ Дотація – це безвідплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчого рівня, яка не має цільового характеру та надається у випадку перевищення видатками доходів.

Таблиця 2. Частка власних доходів у загальних доходах бюджетів, %

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	43,634	40,916	46,634	45,707	–	–	–	–
Вінницька обл.	36,382	33,637	39,508	39,898	14	15	13	12
Волинська обл.	25,283	27,802	32,471	34,679	22	19	20	19
Дніпропетровська обл.	61,703	50,064	55,263	53,586	1	1	1	2
Донецька обл.	53,349	42,755	48,717	46,256	2	5	6	7
Житомирська обл.	33,113	30,970	35,846	36,432	16	18	18	17
Закарпатська обл.	23,694	24,559	30,694	32,893	24	24	21	20
Запорізька обл.	51,412	44,103	51,916	48,848	3	3	3	4
Івано-Франківська обл.	26,841	26,276	29,742	29,842	20	21	23	23
Київська обл.	49,814	45,127	52,866	52,773	5	2	2	3
Кіровоградська обл.	37,867	34,361	40,452	40,431	12	13	10	11
Луганська обл.	43,276	39,863	39,018	39,378	8	8	14	14
Львівська обл.	36,806	34,765	42,644	41,479	13	11	9	9
Миколаївська обл.	39,463	36,411	43,684	43,542	10	9	8	8
Одеська обл.	45,033	42,044	51,796	54,761	7	7	4	1
Полтавська обл.	50,895	43,538	47,154	46,302	4	4	7	6
Рівненська обл.	27,283	25,745	29,910	31,080	19	23	22	21
Сумська обл.	39,480	34,570	38,553	40,583	9	12	15	10
Тернопільська обл.	25,231	25,748	27,512	28,683	23	22	24	24
Харківська обл.	46,503	42,664	49,340	48,360	6	6	5	5
Херсонська обл.	32,616	32,386	38,531	38,572	18	16	16	15
Хмельницька обл.	32,780	31,722	36,171	36,010	17	17	17	18
Черкаська обл.	38,184	35,885	40,447	39,450	11	10	11	13
Чернівецька обл.	26,112	27,152	33,176	30,469	21	20	19	22
Чернігівська обл.	35,335	33,826	39,974	38,294	15	14	12	16

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають цільовому значенню > 50 %.

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

14 разів порівняно з 2014-м) та збільшення частки субвенцій¹. Зокрема, протягом 2015–2016 рр. п'ять областей (Дніпропетровська, Донецька, Київська, Полтавська й Харківська) відповідали *критерію мінімізації дотацій* (K_3^{per}) (табл. 3). Однак у 2017 р. через уповільнення динаміки зростання власних доходів регіонів частка дотацій у структурі трансфертів знову збільшилась (у 2,3 раза порівняно з 2016-м). Найдотованішими в Україні залишаються Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Тернопільська, Херсонська та Чернівецька області.

Адміністративно-фінансова децентралізація в Україні значно прискорила динаміку інвестиційної діяльності. Після різкого спаду у 2014 р., коли

¹ Субвенції – це міжбюджетні трансферти для використання на певні цілі в порядку, визначеному органом, що прийняв рішення про надання субвенції.

Таблиця 3. Частка дотацій у трансфертах із державного бюджету, %

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	49,337	4,183	3,499	8,070	–	–	–	–
Вінницька обл.	59,125	5,583	3,952	8,754	18	16	16	14
Волинська обл.	55,703	6,741	5,711	9,907	13	19	19	18
Дніпропетровська обл.	30,373	1,227	2,037	6,559	1	1	5	3
Донецька обл.	42,177	1,237	1,625	5,329	3	2	3	1
Житомирська обл.	57,746	5,125	3,696	7,974	15	15	14	8
Закарпатська обл.	61,359	9,013	7,533	12,615	24	23	23	23
Запорізька обл.	49,495	2,964	2,343	7,843	6	6	6	6
Івано-Франківська обл.	58,515	7,242	5,998	10,305	17	21	21	19
Київська обл.	47,223	1,665	1,254	7,026	5	3	2	5
Кіровоградська обл.	54,780	3,995	3,209	8,537	10	9	8	11
Луганська обл.	59,965	4,177	3,560	10,324	21	11	13	20
Львівська обл.	54,026	4,574	3,765	8,145	9	13	15	10
Миколаївська обл.	56,026	4,036	3,337	9,178	14	10	10	16
Одеська обл.	50,577	3,852	3,476	8,845	7	7	11	15
Полтавська обл.	46,517	1,808	1,233	6,512	4	4	1	2
Рівненська обл.	53,984	6,478	5,564	9,817	8	18	18	17
Сумська обл.	55,133	4,252	3,332	7,866	11	12	9	7
Тернопільська обл.	60,572	7,968	6,010	11,351	22	22	22	22
Харківська обл.	39,324	2,336	1,784	6,715	2	5	4	4
Херсонська обл.	59,576	6,964	5,878	10,542	20	20	20	21
Хмельницька обл.	58,428	5,848	4,189	8,584	16	17	17	12
Черкаська обл.	55,298	3,883	2,737	7,982	12	8	7	9
Чернівецька обл.	60,967	9,477	7,896	12,608	23	24	24	24
Чернігівська обл.	59,362	5,001	3,494	8,719	19	14	12	13

Примітка. Частка дотацій, виділена сірим кольором, → min (< 2 %).

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

обсяг капітальних інвестицій зменшився на 12,19 %, а інвестицій, профінансованих за кошти державного й місцевих бюджетів, – на 33,26 %, в наступні роки інвестиційна активність підвищилася, особливо з бюджетних джерел. Так, якщо впродовж 2015–2017 рр. індекс зростання капітальних інвестицій в Україні становив у середньому 126,94 %, то інвестицій, профінансованих за кошти бюджетів, – 190,87 %, зокрема з місцевих бюджетів – 194,67, а з державного – 183,88 %.

У 2014 р. перевищення індексом зростання капітальних інвестицій, профінансованих за кошти місцевих бюджетів, індексу зростання капітальних інвестицій, профінансованих за кошти державного бюджету, було спричинене значно істотнішим зменшенням розміру останніх. Так, у середньому по Україні інвестиції з держбюджету скоротилися на 58,85 %, тимчасом як із

Таблиця 4. Співвідношення індексів зростання капітальних інвестицій, профінансованих за кошти місцевих бюджетів та за кошти державного бюджету, %

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	1,945	0,954	1,405	0,939	–	–	–	–
Вінницька обл.	4,136	0,296	0,854	1,547	6	20	20	4
Волинська обл.	6,112	0,266	1,895	0,764	3	21	3	18
Дніпропетровська обл.	6,911	0,970	1,237	1,643	2	6	10	3
Донецька обл.	3,819	1,291	1,749	1,279	7	2	4	6
Житомирська обл.	5,951	0,122	1,151	0,606	4	24	15	22
Закарпатська обл.	3,167	0,402	1,431	0,805	9	17	7	16
Запорізька обл.	38,571	0,699	0,675	0,463	1	11	22	24
Івано-Франківська обл.	2,087	1,051	1,017	0,813	18	5	17	15
Київська обл.	2,095	5,683	0,947	0,723	17	1	19	20
Кіровоградська обл.	0,713	0,300	3,123	0,898	23	19	1	13
Луганська обл.	3,565	1,173	0,513	2,499	8	3	24	1
Львівська обл.	1,439	0,970	1,226	0,631	20	7	11	21
Миколаївська обл.	1,307	0,782	1,417	1,469	21	9	8	5
Одеська обл.	1,162	1,100	1,614	0,601	22	4	5	23
Полтавська обл.	0,648	0,825	1,221	0,894	24	8	12	14
Рівненська обл.	3,151	0,356	1,556	0,763	10	18	6	19
Сумська обл.	2,355	0,412	1,353	1,649	15	15	9	2
Тернопільська обл.	2,939	0,193	0,806	1,104	13	23	21	9
Харківська обл.	1,610	0,671	2,484	0,939	19	13	2	12
Херсонська обл.	4,613	0,241	0,972	1,256	5	22	18	7
Хмельницька обл.	2,255	0,726	0,556	1,050	16	10	23	11
Черкаська обл.	3,012	0,685	1,204	1,105	12	12	14	8
Чернівецька обл.	3,063	0,523	1,082	0,785	11	14	16	17
Чернігівська обл.	2,856	0,406	1,210	1,088	14	16	13	10

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають економічно доцільному значенню > 1.

Складено на основі розрахунків за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

місцевих бюджетів – на 18,02 %. Протилежні тенденції спостерігалися лише в Кіровоградській і Полтавській областях.

У 2017 р. індекс зростання капітальних інвестицій із державного бюджету в середньому по Україні на 10,1 в. п. перевищив показник місцевих бюджетів. Як наслідок, *критерію переважання індексу зростання капітальних інвестицій, профінансованих за кошти місцевих бюджетів, над індексом зростання капітальних інвестицій, профінансованих за кошти державного бюджету* ($K_4^{\text{пер}}$), у 2017 р. відповідали 11 областей проти 17-и в попередньому році (табл. 4). Проте, незважаючи на зниження у 2017 р. першого індексу, його значення перевищувало 100 % у всіх регіонах, тимчасом як у Луганській, Миколаївській, Сумській і Херсонській областях обсяги капітальних інвестицій, профінансованих за кошти держбюджету, зменши-

лися на 29,12, 16,95, 13,87 і 9,29 в. п. відповідно. Найістотнішого зростання (більш ніж удвічі) капітальних інвестицій із місцевих бюджетів було досягнуто у Вінницькій області (205,21 %), а з державного бюджету – в Запорізькій (232,46 %), Львівській (223,61) та Одеській (271,84 %) областях.

Така динаміка спричинила зміни у структурі капітальних інвестицій: протягом 2015–2017 рр. частка коштів місцевих бюджетів у середньому по Україні підвищилася на 6,57 в. п., натомість частка коштів державного бюджету – тільки на 2,16 в. п., до 3,41 %. Таким чином, частка коштів місцевих бюджетів у структурі капітальних інвестицій у 2017 р. сягала понад 10 % у 13 областях (проти 12-и у 2016 р., 7-и у 2015 р. і жодної у 2014 р.). В окреслений період вона стабільно була найбільшою в Луганській, Одеській та Харківській областях. Водночас, попри загальне зростання в Україні у 2017 р. частки коштів місцевих бюджетів у структурі капітальних інвестицій, у чотирьох областях (Житомирській, Запорізькій, Тернопільській і Херсонській) вона знизилася порівняно з попереднім роком, а в Київській області тривалий час залишається найменшою серед регіонів – 3,11 % проти 0,61 % у 2014 р.

Обов'язковою умовою прискорення економічного розвитку регіонів є переважання зростання їхніх власних доходів над видатками. У 2016 р. під впливом механізмів адміністративно-фінансової децентралізації в Україні значення цього критерію (K_5^{per}) задовольнялося скрізь, окрім Луганської області (табл. 5). Однак у 2017 р., унаслідок погіршення динаміки власних доходів у 19 областях за паралельного збільшення видатків у всіх регіонах (на 41,51 % в середньому по Україні), співвідношення індексів зростання власних доходів і видатків (без трансфертів) перевищувало одиницю лише в дев'яти областях.

Як уже зазначалося, у 2017 р. індекс зростання власних доходів підвищився тільки в п'яти областях (Волинській, Донецькій, Луганській, Рівненській і Тернопільській), видатків (без трансфертів) – у всіх областях, особливо в Донецькій (на 40,96 в. п. проти 1,81 в. п. у Тернопільській).

Запуск механізмів адміністративно-фінансової децентралізації в Україні сприяв істотному збільшенню у 2015–2016 рр. видатків на економічну діяльність¹. Так, індекс їх зростання в ці роки підвищився на 102,76 і 77,16 в. п. порівняно з 2014 р. Отже, в цей період *співвідношення індексів зростання видатків на економічну діяльність і видатків (без трансфертів) у всіх регіонах (окрім Донецької й Рівненської областей у 2016 р.) відповідало критерію, що воно має перевищувати одиницю (K_6^{per})* (табл. 6). Проте у 2017 р. кількість регіонів, які відповідали цьому критерію, скоротилася до 18-и, що було спричинено зниженням індексу зростання видатків на економічну діяльність (у середньому на 18,24 в. п.) на тлі підвищення індексу всіх видатків (без трансфертів) на 16,45 в. п.

Найнижчим індекс зростання видатків на економічну діяльність у 2017 р. був у Дніпропетровській (126,38 % проти 209,87 % у 2016 р.), Львівській

¹ Видатки на економічну діяльність включають видатки на будівництво; сільське й лісове господарство, а також рибне господарство та мисливство; транспорт, дорожнє господарство; зв'язок, телекомунікації й інформатику; інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю.

Таблиця 5. Співвідношення індексів зростання власних доходів і видатків (без трансфертів)

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	0,939	0,962	1,133	0,950	–	–	–	–
Вінницька обл.	0,976	0,943	1,196	1,002	8	15	8	8
Волинська обл.	0,991	1,119	1,139	1,098	5	1	15	2
Дніпропетровська обл.	0,998	0,868	1,059	0,970	4	23	22	16
Донецька обл.	0,965	0,866	1,070	0,871	11	24	20	24
Житомирська обл.	0,986	0,949	1,153	1,029	6	13	13	6
Закарпатська обл.	1,003	1,004	1,270	1,101	3	5	1	1
Запорізька обл.	0,963	0,897	1,185	0,896	13	20	11	21
Івано-Франківська обл.	0,959	0,982	1,138	1,013	15	7	17	7
Київська обл.	0,938	0,915	1,194	0,998	19	18	10	10
Кіровоградська обл.	1,005	0,901	1,208	0,984	2	19	6	13
Луганська обл.	1,075	0,939	0,845	0,890	1	16	24	22
Львівська обл.	0,975	0,960	1,228	0,977	9	9	3	15
Миколаївська обл.	0,985	0,934	1,199	0,978	7	17	7	14
Одеська обл.	0,943	0,945	1,242	1,000	18	14	2	9
Полтавська обл.	0,930	0,894	1,069	0,944	22	21	21	19
Рівненська обл.	0,951	0,952	1,173	1,047	16	11	12	4
Сумська обл.	0,934	0,890	1,139	1,032	21	22	16	5
Тернопільська обл.	0,946	1,044	1,052	1,058	17	3	23	3
Харківська обл.	0,837	0,989	1,123	0,947	24	6	19	18
Херсонська обл.	0,964	1,012	1,196	0,998	12	4	9	11
Хмельницька обл.	0,966	0,966	1,146	0,992	10	8	14	12
Черкаська обл.	0,935	0,950	1,131	0,965	20	12	18	17
Чернівецька обл.	0,912	1,065	1,222	0,888	23	2	4	23
Чернігівська обл.	0,962	0,960	1,218	0,927	14	10	5	20

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають економічно доцільному значенню >1.

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

(117,23 % проти 168,21 %), Тернопільській (120,12 % проти 154,94 %), Херсонській (116,14 % проти 134,66 %), Хмельницькій (134,69 % проти 152,64 %) і Чернівецькій (138,38 % проти 172,66 %) областях, які того року не відповідали обраному критерію оцінки адміністративно-фінансової децентралізації. Водночас у восьми областях (Вінницькій, Закарпатській, Київській, Луганській, Миколаївській, Рівненській, Сумській та Чернігівській) у 2017 р. спостерігалось збільшення таких видатків, що підвищило значення критеріального показника в цих регіонах.

Позитивна динаміка індексу зростання видатків на економічну діяльність спричинила збільшення їх частки в структурі видатків у середньому

Таблиця 6. Співвідношення індексів зростання видатків на економічну діяльність і видатків (без трансфертів)

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	0,935	1,602	1,383	1,093	–	–	–	–
Вінницька обл.	1,907	1,020	1,112	1,192	1	22	20	7
Волинська обл.	0,913	1,341	1,683	1,024	17	18	2	16
Дніпропетровська обл.	0,949	1,880	1,636	0,946	15	7	3	21
Донецька обл.	0,738	0,992	1,691	1,246	23	23	1	3
Житомирська обл.	1,158	1,257	1,195	1,054	8	20	15	13
Закарпатська обл.	1,439	1,874	1,124	1,146	3	8	19	9
Запорізька обл.	0,869	1,952	1,302	1,096	18	6	9	10
Івано-Франківська обл.	1,197	1,303	1,226	1,020	7	19	11	18
Київська обл.	0,842	2,206	1,089	1,265	20	5	22	2
Кіровоградська обл.	0,977	1,701	1,197	1,051	14	11	14	14
Луганська обл.	0,517	2,915	1,014	1,240	24	1	24	4
Львівська обл.	1,272	2,469	1,331	0,857	5	3	8	23
Миколаївська обл.	0,756	2,300	1,218	1,226	22	4	13	5
Одеська обл.	1,057	1,785	1,404	1,024	12	9	5	17
Полтавська обл.	0,827	2,653	1,224	1,055	21	2	12	12
Рівненська обл.	1,001	0,974	1,070	1,185	13	24	23	8
Сумська обл.	1,296	1,388	1,188	1,195	4	15	16	6
Тернопільська обл.	0,949	1,372	1,179	0,902	16	16	18	22
Харківська обл.	1,119	1,515	1,180	1,065	10	13	17	11
Херсонська обл.	1,654	1,156	1,110	0,850	2	21	21	24
Хмельницька обл.	1,125	1,764	1,230	0,957	9	10	10	20
Черкаська обл.	0,864	1,370	1,513	1,033	19	17	4	15
Чернівецька обл.	1,243	1,554	1,382	0,998	6	12	6	19
Чернігівська обл.	1,064	1,470	1,379	1,506	11	14	7	1

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають економічно доцільному значенню >1.

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

по Україні до 11,99 % у 2017 р. порівняно з 4,95 % у 2014 р. Попри істотне зниження цього індексу в Дніпропетровській і Львівській областях у 2017 р., зазначені регіони залишаються в п'ятірці лідерів (разом із Київською, Одеською й Харківською областями) за часткою таких видатків – 15,27 і 14,23 % відповідно.

Збільшення видатків на економічну діяльність покликане стимулювати піднесення економіки регіонів. Тому ключовим критерієм ефективності адміністративно-фінансової децентралізації є переважання індексу зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання над аналогічним показником видатків на економічну діяльність (K_7^{per}).

Таблиця 7. Співвідношення індексів зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання та видатків на економічну діяльність

Регіон	2014	2015	2016	2017	Ранг			
					2014	2015	2016	2017
Україна	1,074	0,646	0,696	0,796	–	–	–	–
Вінницька обл.	0,651	1,118	0,861	0,701	23	1	6	19
Волинська обл.	1,086	0,818	0,603	0,999	11	5	20	5
Дніпропетровська обл.	1,045	0,485	0,563	1,010	12	20	22	4
Донецька обл.	1,093	1,035	0,541	0,598	10	2	23	21
Житомирська обл.	0,959	0,811	0,993	0,832	15	6	2	10
Закарпатська обл.	0,766	0,486	0,796	0,790	21	19	9	14
Запорізька обл.	1,281	0,509	0,693	0,836	3	17	17	9
Івано-Франківська обл.	0,717	0,762	0,811	0,851	22	10	8	8
Київська обл.	1,208	0,419	0,864	0,568	5	21	5	22
Кіровоградська обл.	1,152	0,530	0,769	0,779	9	16	10	15
Луганська обл.	1,200	0,385	1,003	0,473	6	22	1	24
Львівська обл.	0,814	0,369	0,675	1,094	19	24	18	1
Миколаївська обл.	1,448	0,499	0,826	0,666	1	18	7	20
Одеська обл.	0,949	0,584	0,744	0,777	16	15	14	16
Полтавська обл.	1,318	0,377	0,704	0,816	2	23	16	12
Рівненська обл.	1,182	0,962	0,905	0,732	7	4	3	18
Сумська обл.	0,844	0,794	0,762	0,751	18	8	12	17
Тернопільська обл.	1,177	0,713	0,434	1,068	8	12	24	2
Харківська обл.	0,804	0,748	0,762	0,807	20	11	13	13
Херсонська обл.	0,641	0,983	0,901	1,017	24	3	4	3
Хмельницька обл.	1,015	0,585	0,765	0,982	13	14	11	6
Черкаська обл.	1,275	0,795	0,583	0,831	4	7	21	11
Чернівецька обл.	0,871	0,635	0,675	0,922	17	13	19	7
Чернігівська обл.	0,997	0,780	0,743	0,561	14	9	15	23

Примітка. Показники, виділені сірим кольором, відповідають економічно доцільному значенню >1.

Складено на основі розрахунків за: Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf); Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

Незважаючи на інтенсивне нарощення з 2015 р. видатків на економічну діяльність, вони не мали відчутного впливу на розвиток економіки регіонів, передусім через незначні обсяги – 58 741,8 млн грн у 2017 р., або 0,69 % загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання. В підсумку, значення критерію ефективності адміністративно-фінансової децентралізації задовольнялося лише в чотирьох областях: Дніпропетровській, Львівській, Тернопільській та Херсонській (табл. 7). Разом із тим індекс зростання видатків на економічну діяльність у цій четвірці був найменшим серед регіонів і становив від 116,14 % у Херсонській

області до 126,38 % у Дніпропетровській, тимчасом як індекс зростання обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання перебував на рівні, вищому за середній по Україні (крім Херсонської області).

Впритул до критеріального значення у 2017 р. наблизилася Волинська область, економіка котрої досягла найбільшого зростання: індекс обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання в цьому регіоні становив 142,48 % (проти 123,12 % в середньому по Україні), а індекс зростання видатків на економічну діяльність – 142,51 % (проти 154,72 %). Між тим у Донецькій, Київській, Луганській областях ситуація протилежна: найбільший приріст видатків на економічну діяльність супроводжувався найменшим підвищенням обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання, індекси якого дорівнювали 116,45 %, 107,47 та 84,18 % відповідно. Найнижче значення критеріального показника в Чернігівській області зумовлене істотним зростанням (на 123,17 %) видатків на економічну діяльність за збільшення обсягу реалізованої продукції суб'єктів господарювання на 25,22 %.

Загалом результати проведеної критеріальної оцінки дають підстави констатувати наявність тісного зв'язку між динамікою власних доходів і видатків, зокрема на економічну діяльність. Так, у 2017 р. перший, п'ятий та шостий критерії ефективності децентралізації, які відображають співвідношення індексів зростання власних доходів і трансфертів, власних доходів та видатків, видатків на економічну діяльність і видатків, одночасно задовольнялись у восьми регіонах (табл. 8). Також тісним є зв'язок між динамікою капітальних інвестицій, профінансованих за кошти місцевих бюджетів, та динамікою видатків на економічну діяльність, що включають видатки на капітальне будівництво: четвертий і шостий критерії одночасно задовольнялись у семи регіонах.

Чотири критерії (максимум) одночасно задовольнялись тільки в чотирьох областях, три – у восьми, два – в п'яти, один – у шести. Чернівецька область, у котрій 2017 р. не задовольнявся жоден із обраних критеріїв ефективності децентралізації, в загальному рейтингу щодо формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) була сьомою.

Порівняння підсумкових рангів¹, розрахованих за результатами критеріальної оцінки ефективності децентралізації, з місцями регіонів у загальному рейтингу щодо формування ОТГ засвідчило наявність певної відповідності між наведеними показниками (рисунок) [8].

Так, у переважній більшості регіонів (13) різниця між рангами й місцями в рейтингу становила максимум шість пунктів. Водночас у Вінницькій, Київській, Сумській і Харківській областях середні ранги за обраними критеріями значно вищі, ніж місця в загальному рейтингу щодо формування ОТГ. Отже, в цих регіонах механізми адміністративно-фінансової децентралізації діяли ефективніше. Натомість у Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Львівській, Хмельницькій, Чернівецькій та Чернігівській об-

¹ Підсумкові ранги визначено шляхом ранжування середньоарифметичних значень показників за 2017 р., наведених у табл. 1–7.

Таблиця 8. Матриця відповідності регіонів України критеріям ефективності фінансової децентралізації у 2017 р.

Критерій	Вінницька обл.	Волинська обл.	Дніпропетровська обл.	Донецька обл.	Житомирська обл.	Закарпатська обл.	Запорізька обл.	Івано-Франківська обл.	Київська обл.	Кіровоградська обл.	Луганська обл.	Львівська обл.	Миколаївська обл.	Одеська обл.	Полтавська обл.	Рівненська обл.	Сумська обл.	Тернопільська обл.	Харківська обл.	Херсонська обл.	Хмельницька обл.	Черкаська обл.	Чернівецька обл.	Чернігівська обл.	Кількість регіонів, що відповідали критеріям	
K_1^{per}																									11	
K_2^{per}																									3	
K_3^{per}																									0	
K_4^{per}																									11	
K_5^{per}																									9	
K_6^{per}																									18	
K_7^{per}																									4	
Відповідність критеріям, Σ	4	3	3	2	3	3	1	3	2	1	3	1	2	4	1	3	4	4	1	1	3	1	2	0	2	56

Примітка. Сірим кольором позначено, яким критеріям відповідає кожний регіон.
Складено авторами.

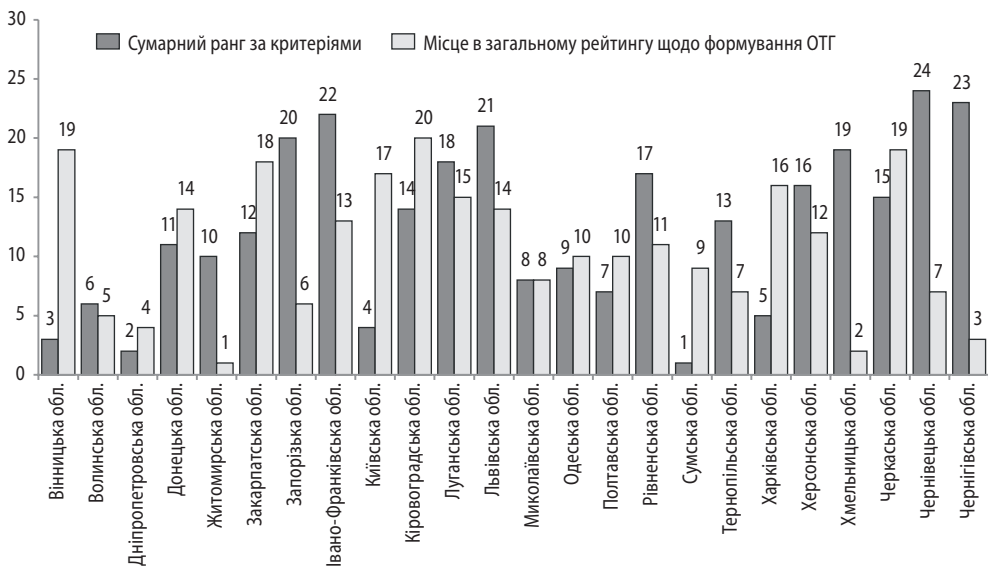

Рисунок. Місця регіонів України в рейтингах за ступенем децентралізації

Побудовано за: Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2018 / Офіційний веб-портал Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/MonitoringFinal-10.01.2018-1.pdf>.

ластях за високої інтенсивності формування ОТГ критеріальні показники є найнижчими в Україні (останнє не стосується Житомирської області).

Підбиваючи підсумки першого етапу адміністративно-фінансової децентралізації в Україні, можна стверджувати, що ця структурна реформа не справила відчутного впливу на економіку регіонів, попри наявність певного зв'язку між досліджуваними показниками (доходами й видатками бюджетів областей, капітальними інвестиціями та обсягом реалізованої продукції суб'єктів господарювання). На нашу думку, для посилення фінансової незалежності регіонів і прискорення їх розвитку необхідно, з одного боку, вдосконалити механізми децентралізації, а з другого – оптимізувати структуру регіональної економіки за критеріями ефективності. Саме в цьому напрямі проводитимуться подальші авторські дослідження.

Список використаних джерел

1. Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрямки їх імплементації в Україні : наук. доп. / за наук. ред. І. З. Сторонянської ; Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України. Львів, 2018. 107 с. (Сер.: проблеми регіонального розвитку).
2. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. / за ред. І. О. Луніної ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2016. 70 с.
3. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: виклики та пріоритети України / наук. ред. В. С. Кравців ; Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України. Львів, 2018. 157 с. (Сер.: проблеми регіонального розвитку).

4. Власюк О. С. Реформа бюджетної децентралізації в Україні: результати, ризики та перспективи. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 39–45.

5. Симоненко В. К. Реформи: адміністративно-територіальна, адміністративна і децентралізації – триєдині. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 5–9.

6. Бюджет України 2015 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2016. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf).

7. Бюджет України 2017 : стат. зб. / М-во фінансів України. Київ, 2018. 307 с. URL: [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf).

8. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2018 / Офіційний веб-портал Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/MonitoringFinal-10.01.2018-1.pdf>.

References

1. Storonyanska, I. Z. (Ed.) (2018). *Mechanisms of administrative and financial decentralization: world practices and directions of their implementation in Ukraine*. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

2. Lunina, I. O. (Ed.) (2016). *Development of fiscal decentralization in Ukraine*. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky ta prohnouzuvannia [in Ukrainian].

3. Kravtsiv, V. S. (Ed.) (2018). *Territorial development and regional policy in Ukraine: challenges and priorities of Ukraine*. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

4. Vlasjuk, O. S. (2017). The reform of budget decentralization in Ukraine: results, risks and perspectives. *Regional Economy*, 2, 39–45 [in Ukrainian].

5. Symonenko, V. K. (2017). Administrative-territorial, administrative and decentralization reforms are triune. *Regional Economy*, 2, 5–9 [in Ukrainian].

6. Ministry of Finance of Ukraine. (2016). *The Budget of Ukraine 2015*. Kyiv. Retrieved from [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20\(publish\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202017%20(publish).pdf) [in Ukrainian].

7. Ministry of Finance of Ukraine. (2018). *The Budget of Ukraine 2017*. Kyiv. Retrieved from [https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20\(with%20cover\).pdf](https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Budget%20of%20Ukraine%202015%20(with%20cover).pdf) [in Ukrainian].

8. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine. (2018). *Monitoring the process of decentralization of authority and reform of local self-government as of January 10, 2018*. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/MonitoringFinal-10.01.2018-1.pdf> [in Ukrainian].